

„Ludźmi jesteśmy i ludzkich praw żądamy! – historia krakowskich emancypantek

PRZYGOTOWANIE: AGNIESZKA JANKOWIAK-MAIK

CZAS REALIZACJI

2x 45 minut

ZAGADNIENIA EDUKACYJNE

Postaci m.in.: Maria Dulębianka, Kazimiera Bujwidowa, Maria Turzyma, Maria Siedlecka.

Pojęcia: Emapcypantki, Krakowski Zjazd Kobiet, wybory do sejmu ustawodawczego 1919, pierwsze posłanki.

CELE LEKCJI

Po skończonej lekcji uczeń/uczennica:

- ugruntowuje potrzebę poznawania przeszłości dla rozumienia współczesnych mechanizmów społecznych i kulturowych
- rozwija umiejętność myślenia,
- rozwija szacunek do wiedzy, umie zastosować ją w praktyce
- rozwija myślenie kreatywne
- rozwija umiejętność samodzielnego docierania do informacji
- rozwija umiejętność pracy w grupie
- dokonuje selekcji, hierarchizacji oraz integruje zdobytą wiedzę
- kształci tworzenie narracji historycznej
- zna pojęcia i kluczowe postaci związane z ruchem emancypacyjnym na ziemiach polskich, w tym wybitne krakowianki

METODY I FORMY PRACY

- tworzenie lapbooka
- analiza tekstu źródłowego
- dyskusja sterowana
- praca w grupach
- praca z filmem

POMOCE I ŚRODKI DYDAKTYCZNE

- kartony, kartki, flamastry, klej, kolorowe kartki, koperty, wydrukowane szablony do lapbooka (np. harmonijki, gwiazdy) itp.
- teksty źródłowe, materiały ikonograficzne (załączniki)
- prezentacja multimedialna (do pobrania ze strony)
- Opcjonalnie: film „Siłaczki” (reż. Marta Dzido i Piotr Śliwowski)

OPIS ZAJĘĆ

WPROWADZENIE

Osoba prowadząca zajęcia zadaje pytanie: Jak sądzicie, czy w przeszłości kobiety i mężczyźni mieli równe prawa? Prosi o wskazanie różnic w tych prawach. Informuje klasę, że na początek popracujemy z tekstem źródłowym (załącznik nr 1) „Kazimiera Bujwidowa o sytuacji kobiet na przełomie XIX i XX wieku”. Nauczyciel/ka prosi o zapoznanie się z tekstem oraz udzielenie odpowiedzi na pytania: 1. Jakich praw nie posiadały kobiety w XIX wieku 2. Co sądzicie o takiej sytuacji? Z czego mogła ona wynikać? Jakie miała konsekwencje?

Grupa prowadzi dyskusję sterowaną, nauczyciel/ka udziela głosu, dba o poziom dyskusji (warto przygotować się na różne głosy).

ROZWINIĘCIE

Prowadzący/a prowadzi krótki wykład z elementami dyskusji. Może również wykorzystać prezentację multimedialną (do pobrania ze strony). Podkreśla, iż prawa wyborcze kobiet były niezwykle ważnym tematem i była długim, złożonym procesem. Postulaty emancypacyjne publikowano na łamach prasy (np. „Bluszcz”, „Nowe Słowo”, „Świt” czy „Ster”). Polskie emancypantki domagały się równości w życiu społecznym i politycznym, dostępu kobiet do edukacji i samostanowienia o sobie. W ramach swojej pracy organizowały edukację, studiowały na Uniwersytecie Latającym, zrzeszały się i organizowały ponadzoborowe Zjazdy Kobiet. Wiele z nich w tym samym czasie brało udział w patriotycznej działalności konspiracyjnej i niepodległościowej. Prowadzący/a podkreśla, iż nie bez wpływu było to, iż Polska znajdowała się pod zaborami. Z tego powodu walka o prawa wyborcze często była

odkładana na bok, gdyż pilniejsze były np. działania konspiracyjne, walka o niepodległość, I wojna światowa. Prowadzący/a informuje, iż do czołowych przedstawicielek ruchu emancypacyjnego należała np. Eliza Orzeszkowa czy Maria Konopnicka, znane ze szkolnych lektur, Aleksandra Szczerbińska (późniejsza żona Józefa Piłsudskiego) czy Narcyza Żmichowska. Podkreśla, iż w czasie wykonywania ćwiczenia w drugiej części lekcji klasa poza biografie czołowych krakowskich emancypantek.

Prowadzący/a prosi klasę o zapoznanie się z krótkim filmem „Maria Dulębianka – artystka i feministka”. Prosi o wynotowanie najważniejszych informacji o słynnej krakowiance.

Prowadzący/a podaje informację, iż walka o prawa wyborcze kobiet zakończyła się sukcesem – 28 listopada 1918 roku Józef Piłsudski podpisał „Dekret o ordynacji wyborczej do Sejmu Ustawodawczego”, który stanowił, że bierne i czynne prawo wyborcze otrzymuje każdy obywatel kraju bez względu na płeć. Bardzo ważnym krokiem było zachęcenie kobiet do wzięcia udziału w wyborach oraz do kandydowania.

Prowadzący/a podkreśla, iż działania zachęcające kobiety do udziału w wyborach przyniosły skutek. Emancypantki podkreślały, iż kobiety są niezbędne w tworzących się strukturach państwa, gdyż często zajmują się tematami wymagającymi regulacji, a nie będącymi obszarem zainteresowania mężczyzn, np. opieka nad dziećmi, nauczanie, wychowanie, reforma kodeksu cywilnego itp. 26 stycznia 1919 roku odbyły się pierwsze powszechne wybory i w ich wyniku w parlamencie zasiadło osiem posełek (nazywanych wówczas posełkami): Gabriela Balicka, Jadwiga Dziubińska, Irena Kosmowska, Maria Moczyłowska, Zofia Moraczewska, Anna Piasecka, Zofia Sokolnicka i Franciszka Wilczkowiakowa. Część z nich była związana z Krakowem. Nauczycielka podpowiada, że jeśli ktoś z klasy jest szczególnie zainteresowany tematem pierwszych polskich polityczek to warto przeczytać książkę „Posełki. Osiem pierwszych kobiet” Olgi Wiechnik.

Prowadzący/a dzieli klasę na grupy i rozdaje instrukcję pracy (załącznik nr 2). Prosi o przygotowanie ulotki, która mogłaby zostać opublikowana w prasie przed wyborami do sejmu w 1919 roku.

Prowadzący/a informuje klasę, iż kolejne zadanie będzie polegało na stworzeniu lapbooka zgodnego z tematem lekcji. Rozdaje grupom nową instrukcję pracy (załącznik nr 3) oraz pakiet

materiałów (załącznik nr 4), z których mogą skorzystać zespoły (kody QR, zdjęcia, szablony do tworzenia lapbooków, ewentualnie dodatkowe koperty, klej, flamastry itp.). Tłumaczy klasie zasady pracy, podkreśla, iż jedną z części labooka jest zaprojektowana przez grupę ulotka zachęcająca kobiety do brania udziału w wyborach, podkreśla, iż grupy mogą w dowolny sposób korzystać z załączonych materiałów. Uczniowie i uczennice wykonują prace, nauczyciel/ka nadzoruje proces, udziela niezbędnych informacji.

ZAKOŃCZENIE

Po zakończonej pracy grupy prezentują efekty. Nagrywają krótkie filmiki i robią zdjęcia dokumentujące ich pracę. Zdjęcia i filmy klasa umieszcza na platformie Wakalet lub Padlet albo chmurze klasowej, by każdy miał do nich dostęp. Prowadzący/a zadaje pytanie: Dlaczego potrzebujemy historii kobiet? Daje czas na krótką refleksję.

Prowadzący/a zadaje zadanie domowe (dla chętnych): przeprowadź wywiad z mamą, babcią lub ciekawą postacią ze społeczności lokalnej o wydarzeniu w jej życiu, które uważa za tworzenie historii. Zachęca również do zapoznania się z reportażem „Siłaczki” (reż. Marta Dzido i Piotr Śliwowski) oraz ze „Szlakiem kobiet Krakowa – krakowianki”, dzięki któremu można poznać jeszcze więcej kobiet związanych z miastem.

ZAŁĄCZNIKI

ZAŁĄCZNIK 1: TEKST ŹRÓDŁOWYCH: KAZIMIERA BUJWIDOWA O SYTUACJI KOBIET NA PRZEŁOMIE XIX I XX WIEKU

Nie mam zamiaru wyliczać na tym miejscu wszystkich krzywd, jakich doznaje kobieta dzisiejsza wobec prawa zarówno skodyfikowanego, jak i obyczajowego. Musiałabym powtarzać znane chyba powszechnie fakty, że kobieta za równą z mężczyzną, a często lepszą pracę dostaje niższą zapłatę, że nie ma szkół odpowiednich ani w dostatecznej ilości, że uczyć się może tylko tego, na co jej dotychczasowy pracodawca – mężczyzna – pozwolił, że może zajmować w społeczeństwie tylko pewne, najczęściej upośledzone stanowiska, że pod względem praw politycznych postawiona jest na równi z pijakami, wariatami i dziećmi, że w małżeństwie poddana jest woli i władzy mężczyzny, że nie może być opiekunką nawet

własnych dzieci, że bez woli męża nie może rozporządzać własnym, przez nią samą zarobionym groszem, że nie może być świadkiem aktu prawnego, że jednym słowem z przyczyny swojej płci odmiennej uznana jest przez prawodawcę – mężczyznę, a w ślad za tym przez społeczeństwo za istotę niedoroślą, niedojrzałą, bezwłasnowolną.

Źródło: Chcemy całego życia. Antologia polskich tekstów feministycznych z lat 1870/1939, Aneta Górnicka-Boratyńska

ZAŁĄCZNIK NR 2 INSTRUKCJA PRACY - ULOTKA

Wyobraźcie sobie, że jesteście działaczkami i działaczami walczącymi o prawa wyborcze dla kobiet. Osiągnęliście sukces – Dekret o ordynacji wyborczej do Sejmu Ustawodawczego potwierdził, że kobiety również mają bierne i czynne prawo wyborcze. Zaprojektujcie ulotkę, która mogłaby zostać opublikowana w prasie z okresu 20-lecia międzywojennego. Wymyślcie hasła zachęcające kobiety do startowania w wyborach. Pamiętajcie, że ulotka składa się z krótkich, chwytliwych haseł i odwołuje się do emocji. Wykorzystajcie wiedzę o dotychczasowym braku praw.

Ulotkę możecie zaprojektować ręcznie (kartka, flamastry, ołówki itp.) lub przy użyciu darmowego programu graficznego dostępnego online.

Na wykonanie zadania macie 10 minut.

ZAŁĄCZNIK NR 3 INSTRUKCJA PRACY GRUP

W niewielkim zespole przygotujcie lapbooka dotyczącego tematu „Ludźmi jesteśmy i ludzkich praw żądamy! - historia krakowskich emancypantek. Pamiętajcie, że lapbook to kreatywna forma przedstawienia poznanych treści. Może mieć formę teczki, kartonu lub po prostu dużej karty z ruchomymi elementami (koperty, skrytki, miarki, składane elementy, miarki, zdjęcia, QR kody itp.).

W swojej pracy możecie zawrzeć wykresy, schematy, pojęcia, własne ilustracje a nawet zagadki – ważne, by nie zapomnieć o kluczowych postaciach i pojęciach. Przykładowe postaci

kobiece, które warto wymienić: Kazimiera Bujwidowa, Maria Dulębianka, Maria Turzyma, Maria Siedlecka

Elementy, które muszą znaleźć się w Waszym lapbooku to: portrety i krótkie biografie wybranych bohaterek, zaprojektowana przez Was ulotka z czasów pierwszych wyborów parlamentarnych w Polsce.

Proponowane problemy główne w Waszym lapbooku to:

- Sytuacja kobiet w XIX wieku,
- Czołowe działaczki emancypacyjne,
- Sposoby walki o prawa kobiet
- Uzyskanie praw wyborczych przez kobiety

Wykorzystajcie wybrane materiały, stwórzcie własne. Na wykonanie lapbooka macie 25 minut. Możecie korzystać z materiałów źródłowych i zasobów internetowych. Rekomendowana strona znajduje się pod adresem: <https://niepodlegla.gov.pl/o-niepodleglej/sto-lat-praw-wyborczych-polek/> możecie się na nią przenieść skanując QR kod:

ZAŁĄCZNIK NR 4 PAKIET MATERIAŁÓW DLA GRUP

TEKSTY ŹRÓDŁOWE:

1. POGLĄDY JÓZEFA PIŁSUDSKIEGO NA KWESTIĘ RÓWNOUPRAWNIENIA KOBIECI

Choć nasze rozmowy były prawie zawsze harmonijne, to jednak różniliśmy się co do jednej kwestii: było nią równouprawnienie kobiet. Piłsudski, zgadzając się z tym, że w wolnej Polsce kobiety winny mieć prawa równe z mężczyznami, utrzymywał, że nie będą one umiały wykorzystać swych praw rozsądnie, gdyż mentalność kobiet z natury jest konserwatywna,

i łatwo jest na nie wpływać. Ja, zacięta feministka, ogromnie się na to oburzałam. W rezultacie rozmowa przeradzała się w gorącą dysputę.

Źródło: Aleksandra Piłsudska, Wspomnienia, wydawnictwo LTW 2004

2. POGLĄDY ROMANA DMOWSKIEGO NA KWESTIE RÓWNOUPRAWNIENIA KOBIECI

Dmowski był zwolennikiem tradycyjnej roli kobiety, a na poparcie swojej tezy opowiadał anegdotę: <<Pewnego razu był zaproszony na obiad do przyjaciela, którego żona zajmowała się pracą społeczną. Przyszedł o oznaczonej godzinie – pani domu nie ma. Spóźniła się, na skutek czego obiad był również spóźniony. Na pytanie męża, co poda na obiad, odpowiedziała: Zapytaj kucharki, ona się tym zajmuje. Naturalnie – twierdził pan Roman – obiad był podły, befsztyki jak podeszwy; oto rezultat tego, gdy kobiecie sprzykrzy się być kobietą>>.

Źródło: Luksa K., Gabriela Balicka (1867-1962), naukowiec i postanka Narodowej Demokracji, „Wiek Stare i Nowe” tom 6 (11) 2014

3. O PONADZABOROWYCH ZJAZDACH KOBIECI

Pierwszą próbą porozumienia nie tylko między sobą, ale i z siostrami spod innych zaborów był Zjazd zakopiański, urządzony w r. 1899 przez Koło pań T.S.L., które już przed 25 laty stanęły w szeregach tegoż towarzystwa do ruchu narodowo-oświatowego u nas w Galicyi. Od tego czasu działalność kobiet polskich w różnych dzielnicach dawnej Rzeczypospolitej wzmożła się i rozszerzyła w trójnasób. Ogarniając coraz rozleglejsze widnokreśli, rozdzieliła na liczne odnogi – stała się poważnym czynnikiem w ogólnym społeczno-ekonomicznym życiu narodu.

Źródło: Pamiętnik Zjazdu w Krakowie 1913

4. UCHWAŁY KRAKOWSKIEGO ZJAZDU KOBIECI Z 1913 ROKU:

1. zobowiązujemy się, iż będziemy dzieci nasze od pierwszych chwil życia chować w zasadach wiary katolickiej i w duchu narodowym, bez wpływów cudzoziemskich;
2. że stale porozumiewać się będziemy za pośrednictwem „Gościny”;

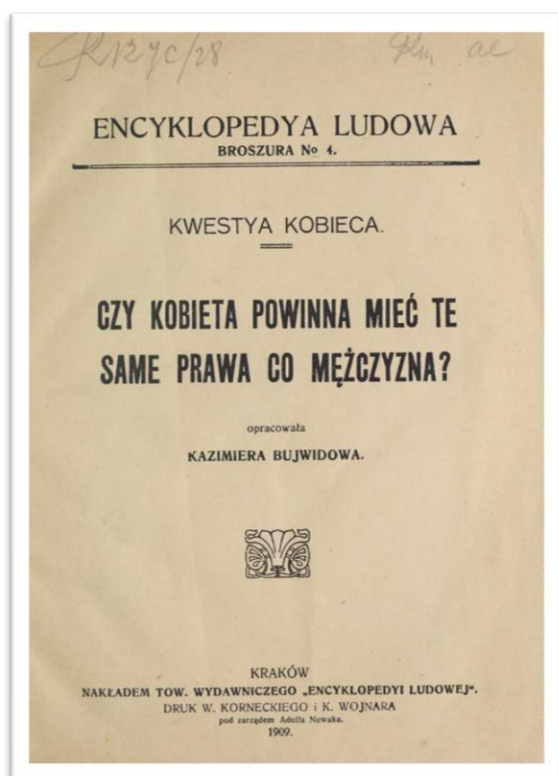

3. że wszędzie i zawsze, stale i wytrwale szerzyć i wykonywać będziemy hasło <<swój do swego i po swoje>> pamiętając o wskazaniu obecnej chwili: <<chcimy i mamy>>.

Nadto między innymi przyjęto następujące wnioski z dziedziny społeczno-politycznej:

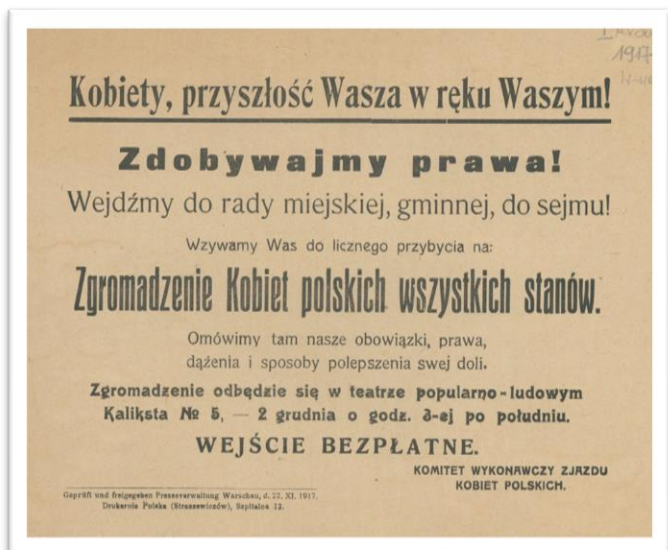
- aby Stowarzyszenia kobiece dążyły do zapoznawania się z prawami ograniczającymi niezależność społeczno-polityczną kobiety
- aby kobiety polskie korzystały z tych praw, które im dzisiaj przysługują;
- aby brały żywszy udział w życiu społeczno-narodowym w ogóle, a zwłaszcza:
  - aby starały się o przeprowadzenie politycznego równouprawnienia kobiet;
  - aby dążyły do zorganizowania zdrowej opinii publicznej potępiającej wypuszczenia z rąk ziemi i własności polskiej przez piętnowanie sprzedawczyków we wszystkich trzech zaborach;
  - aby jednostki praktycznie uzdolnione i rzutkie zwrócić do handlu i przemysłu

MATERIAŁY IKONOGRAFICZNE

Okładka broszurki Kazimiery Bujwidowej

„Czy kobieta powinna mieć te same prawa co mężczyzna?”, Kraków 1909, Polona

Ulotka Komitetu Wykonawczego Zjazdu Kobiet Polskich, 1917, Polona

Ulotka programowa Równouprawnienia Politycznego Kobiet Polskich 1918, zbiory Archiwum Akt Nowych

PORTRETY I INFORMACJE O KRAKOWSKICH EMANCYPANTKACH

Kazimiera Bujwidowa

Maria Dulębianka

Maria Turzyna

Maria Siedlecka

DODATKOWA BIBLIOGRAFIA

- Film „Siłaczki” reż. Marta Dzido i Piotr Śliwowski,
- Karolina Dzimira-Zarzycka, Samotnica. Dwa życia Marii Dulębianki, Marginesy 2022,
- Dworaczyk K., Herstoria. Herstory. Herstorie 1918/1919, Wydawnictwo Miejskie Poznania 2020,
- Kapsa J., Jej opowieść. Rzec o równouprawnieniu kobiet, Towarzystwo Galeria Literacka 2018,
- Kowalczyk A., Brakująca połowa dziejów. Krótka historia kobiet na ziemiach polskich, W.A.B. 2018,
- Chcemy całego życia. Antologia polskich tekstów feministycznych z lat 1870-1939, Aneta Górnicka-Boratyńska, Czarna Owca 2020,
- Maria Dulębianka, Polityczne stanowisko kobiety, Warszawa 1908,
- Wiechnik O. „Posełki. Osiem pierwszych kobiet”, Poznań 2019.